

Závěrečná práce

Jedinec s poruchami chování

Studijní program:

DVPP Další vzdělávání pedagogických pracovníků

Studijní obor:

Speciální pedagogika – studium v oblasti pedagogických věd

Autor práce:

Bc. Michaela Holíková

Vedoucí práce:

Mgr. Alena Bjorke

Katedra sociální práce a speciální pedagogiky

Liberec 2023

Zadání závěrečné práce

Jedinec s poruchami chování

Jméno a příjmení:

Bc. Michaela Holíková

Osobní číslo:

P21C00078

Studijní program:

DVPP Další vzdělávání pedagogických pracovníků

Studijní obor:

Speciální pedagogika – studium v oblasti pedagogických věd

Zadávací katedra:

Katedra sociální práce a speciální pedagogiky

Akademický rok:

2021/2022

Zásady pro vypracování:

Cíl závěrečné práce: Popsat problémové chování vybraného jedince a zjistit příčiny jeho vzniku.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, analýza případu, příprava a zpracování pedagogické kazuistiky, formulace návrhů na opatření.

Metody: Rozhovor, nedokončené věty.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

Jazyk práce:

tištěná/elektronická

čeština

Seznam odborné literatury:

HUTYROVÁ, M. a kol., 2019. *Děti a problémy v chování: etopedie v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1523-3.

JAŘABÁČ, I., 2018. *Kontrakt (dohoda) jako předpoklad reedukace žáka s poruchou emocí a chování na základní škole*. 1. vyd. Ostrava: Montanex. ISBN 978-80-7225-453-8.

MARTÍNEK, Z., 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-2475309-6.

VÁGNEROVÁ, M., 2012 *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 5. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0225-7.

VALENTA, M. a kol., 2014. *Přehled speciální pedagogiky. Rámcové kompendium oboru*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0602-6.

Vedoucí práce:

Mgr. Alena Bjorke

Katedra sociální práce a speciální pedagogiky

Datum zadání práce:

3. dubna 2022

Předpokládaný termín odevzdání: 15. prosince 2022

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Pavel Kliment, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 13. června 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svou závěrečnou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé závěrečné práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou závěrečnou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé závěrečné práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li závěrečné práce nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má závěrečná práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé závěrečné práce Mgr. Aleně Björke za odborné rady, cenné připomínky, trpělivost a její vstřícnost při tvorbě této práce. Velké poděkování patří také všem respondentům, díky kterým mohla tato práce vzniknout.

Anotace

Závěrečná práce se zabývá jedincem s poruchami chování, které ho zavedly až do Střediska výchovné péče. Teoretická část práce je zaměřena na charakteristiku pojmů souvisejících s poruchami chování. V práci jsou popsány konkrétní klasifikace poruch chování, možné projevy poruch chování, jejich příčiny a konkrétní typy poruch, které se týkají popisovaného jedince. V praktické části práce je zpracována kazuistika daného jedince. Použitými metodami pro sběr dat jsou rozhovor a nedokončené věty. V samotném závěru práce jsou získané výsledky vyhodnoceny a jsou doporučena vhodná opatření, která by mohla vést ke stabilizaci daného jedince.

Klíčová slova

Poruchy chování, klasifikace poruch chování, projevy poruch chování, agresivní chování, šikana, lhaní, krádeže, kazuistika, rozhovor, nedokončené věty, navrhovaná doporučení.

Annotation

This paper focuses on an individual with behavioural disorders that led him to a Residential Treatment Center. The theoretical part of the thesis focuses on the characteristics of concepts related to behavioral disorders. The thesis describes the specific classifications of behavioral disorders, possible manifestations of behavioral disorders, their causes, and the specific types of disorders involved in the described individual. In the practical part of the work, a case study of the individual in question is presented. The methods used for data collection are interview and incomplete sentences. At the very end of the thesis, the obtained results are evaluated and appropriate measures are recommended that could lead to the stabilization of the individual in question.

Key words

Behavioural disorders, classification of behavioural disorders, manifestations of behavioural disorders, aggressive behaviour, bullying, lying, stealing, case study, interview, incomplete sentences, suggested recommendations.

Obsah

Úvod.....	9
Teoretická východiska	10
1 Poruchy chování	10
1.1 Klasifikace poruch chování.....	11
1.2 Projevy poruch chování	12
1.3 Typy poruch chování	12
1.3.1 Agresivní chování	12
1.3.2 Šikana	13
1.3.3 Lhaní	14
1.3.4 Krádeže.....	15
2 Kazuistika.....	16
2.1 Osobní anamnéza.....	16
2.2 Rodinná anamnéza.....	17
2.3 Školní anamnéza	18
2.4 Ústavní anamnéza.....	18
3 Metody získávání dat	20
3.1 Rozhovor.....	20
3.2 Nedokončené věty	22
4 Navrhovaná doporučení.....	24
Závěr.....	26
Literatura.....	27

Úvod

Poruchy chování jsou v posledních letech čím dál více používaným termínem. Ve společnosti je od každého jedince očekáváno dodržování mravních norem, které jsou pro většinu společnosti samozřejmostí. Setkáváme se však s jedinci, kteří tyto zažité normy chování porušují. Jejich chování bývá o mnoho závažnější než jen dětské rebelantství a neposlušnost, mnohdy totiž překročuje sociální chování, které odpovídá jejich věku.

Poruchy chování mohou být ovlivněny poškozením mozku v prenatálním, perinatálním nebo postnatálním období. Neméně důležitou oblastí, v které může dítě strádat, je emocionální deprivace. Uspokojivé rodinné vztahy, správné návyky chování a rodina jsou základem. Avšak někteří jedinci takové štěstí nemají a mnohdy vyrůstají v nevyhovujícím a nepodnětném prostředí. Samotná práce s těmito dětmi vyžaduje trpělivost, speciální postupy a mnohdy bývá velmi náročná.

V závěrečné práci se bude autorka věnovat popisu jedince s poruchami chování ve Středisku výchovné péče. Cílem práce je popsat problémové chování daného jedince a zjistit příčiny jejich vzniku. K naplnění tohoto cíle bude využita metoda rozhovoru a nedokončených vět. Tyto metody jsou zvoleny na základě odlišnosti v rámci osobního kontaktu. Rozhovor je založen na osobním kontaktu a komunikaci s jedincem, oproti tomu při metodě nedokončených vět, dáváme jedinci dostatek času si odpovědi dobře promyslet.

V závěru této práce budou shrnuty zjištěné informace, vyhodnoceny metody sběru dat a budou navržena vhodná doporučení pro stabilizaci chlapcova chování.

Teoretická východiska

1 Poruchy chování

O poruchách chování můžeme hovořit tehdy, když jedinec nerespektuje určité normy chování, a to s ohledem na jeho věk nebo rozumové schopnosti. Nežádoucí projev chování, který je vědomý a trvalý, může přerůst až v kriminalitu a delikvenci. Poruchou chování jsou označovány výchovně nežádoucí projevy, jejichž příčinou je narušení sociální přizpůsobivosti. Tyto poruchy chování většinou vznikají nevhodným výchovným působením. Lze hovořit o postižení, při kterém emocionální reakce a chování neodpovídají věkovým, etnickým nebo kulturním normám a jsou nežádoucí pro školní výkon (Jařabáč 2018, s. 10).

Jedinec se učí rozlišovat, které chování je žádoucí, a které nikoliv. Podstatné není pouze to, aby jedinec dané normy znal, ale aby se podle nich dokázal i chovat v určitých situacích. Zprvu korigují chování dětí rodiče, ale později by to měl jedinec zvládnout bez kontroly sám. Pocit viny ve chvíli, kdy si dítě uvědomí, že udělal něco, co neměl, může být jedním ze signálů, že si dítě správně vštípilo normy. Dodržování norem je závislé na vývoji psychiky. Dítě se musí naučit přijímat reakce okolí na jeho chování a reagovat přiměřeně bez zbytečného impulzivního chování. V momentě, kdy dítě dané normy nerespektuje, odmítá se jim podřídit, ale chápe je, pak můžeme hovořit o poruše chování. O poruchu chování se nejedná v případě, kdy dítě normy nechápe. Jde o jedince z jiného sociokulturního prostředí nebo o jedince s mentálním postižením (Vágnerová 2014, s. 715).

Chování člověka v jakémkoliv věku je výsledkem faktorů, které na člověka působí, ať už se jedná o faktory vnější nebo vnitřní. Chování bývá zpravidla ovlivněno dědičností, výchovou a sociálním prostředím. Rizikové faktory a jejich počet je pro poruchy chování naprosto zásadní. Jejich hromadění zvyšuje ve velké míře riziko vzniku těchto poruch (Hutyrová 2019, s. 73).

1.1 Klasifikace poruch chování

Pro klasifikaci poruch chování máme několik úhlů pohledu, které jsou závislé na vědeckém oboru. Tyto obory se zabývají příčinou poruch chování a jejich vznikem. Jedná se o hledisko psychologické a medicínské. Dále tu máme i hledisko speciálně pedagogické. I když se od tohoto hlediska dnes již upouští, stále je ještě mnoho poruch chování s klasifikací z hlediska speciálně pedagogického (Valenta a kol. 2014, s. 135).

Medicínské hledisko: Dle Jařabáče (2018, s. 17) jsou poruchy chování děleny na specifické a nespecifické poruchy chování, které vychází z Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10). Mezi specifické poruchy chování řadíme poruchu aktivity a pozornosti, hyperkinetickou poruchu chování a jiné hyperkinetické poruchy. Mezi nespecifické poruchy chování se řadí nesocializovaná porucha chování, která se projevuje agresí vůči vrstevníkům i dospělým lidem, nerespektováním autorit, ničením věcí nebo třeba i týráním zvířat. Takový jedinec bývá často neoblíbený v kolektivu. Další poruchou je socializovaná porucha chování, která je doprovázena nepřizpůsobivostí a agresivitou. Oproti předchozí poruše je však jedinec v kolektivu velmi oblíbený. Jako poslední do této kategorie spadá porucha opozičního vzdoru. Tato porucha se nejčastěji vyskytuje u dětí mladšího školního věku a projevuje se záměrným vzdorem proti dospělé osobě. Jedinec ze svých chyb viní především své okolí.

Psychologické hledisko: Toto hledisko rozlišuje neagresivní a agresivní poruchy chování. Neagresivní chování se projevuje např. úteký, touláním, záškoláctvím. Naproti tomu agresivní chování je spjato s násilným chováním vůči ostatním lidem nebo i zvířatům, s šikanou a s problematikou s ní spojenou (Valenta 2014, s. 135).

Stupeň společenské nebezpečnosti: Poruchy chování můžeme dělit i podle závažnosti konfliktu se sociálním prostředím a stupně společenské nebezpečnosti na disociální, asociální a antisociální chování. Disociální chování je zpravidla nejméně závažné. Jedná se o nepřiměřené chování projevující se nekázní ve společnosti. Závažnější poruchou je asociální chování, které má dlouhodobý charakter. Tímto chováním škodí jedinec převážně sám sobě. Může se projevovat záškoláctvím, touláním, úteký apod. Nejzávažnější poruchou je antisociální chování, které má kriminální charakter (Jařabáč 2018, s. 16).

Školská klasifikace: Tato klasifikace rozlišuje poruchy chování do tří kategorií. Jedná se o poruchy chování vyplývající z konfliktu, poruchy chování, které jsou spojené s násilím a poruchy chování, které jsou spjaté se závislostí (Jařabáč 2018, s. 16).

1.2 Projevy poruch chování

Chování dítěte je ovlivněno mnoha faktory, které působí na jeho osobnost. Následně se pak tyto faktory odrážejí nejen v rodině a mezilidském soužití, ale i mezi svými vrstevníky a ve škole. Pokud na jedince působí více negativních vlivů, je velmi pravděpodobné, že se u něho rozvine tzv. nespecifická porucha chování. Poruchy chování jsou také označovány za rizikové chování. *„Tímto pojmem chápeme takové chování, které přímo, nebo nepřímo ústí v psychosociální nebo zdravotní poškození jedince, jiných osob, majetku nebo prostředí.“* (Nielsen Sobotková 2014, s. 40)

Pro správnou diagnostiku poruch chování je zapotřebí, aby se toto chování projevvalo alespoň šest měsíců. Tyto poruchy se projevují především porušováním sociálních norem a můžeme je rozdělit do čtyř základních kategorií. Jedná se o agresi vůči lidem či zvířatům, destrukci majetku, podvody či krádeže a závažné porušení pravidel a povinností stanovených zákonem. Náprava jedince závisí na různých okolnostech. Nižší šance na nápravu je především u jedinců, u kterých se porucha chování projevovala již v raném věku nebo nežijí ve funkční rodině, popřípadě přidružuje-li se k těmto problémům jakákoliv psychická porucha (Nývtová 2010, s. 145-148).

1.3 Typy poruch chování

1.3.1 Agresivní chování

Agresivita a agrese jsou pojmy, které se často překrývají a jsou zmiňovány v mnoha oblastech. Agresivita je přirozenou vlastností všech a dá se vysvětlit jako tendence k agresi. Jedná se o chování, kterým chce jedinec něčeho dosáhnout. Pokud hovoříme konkrétně o agresi, jedná se o záměrném napadení s úmyslem někomu ublížit nebo ho poškodit (Martínek 2015, s. 10).

Porušování sociálních norem v důsledku agresivního chování bývá spojováno s omezením základních práv ostatních jedinců. Násilné a agresivní chování může být zaměřeno vůči lidem, věcem nebo zvířatům. Obvykle jej interpretujeme jako nevhodný

způsob, kterým chce jedinec dosáhnout požadovaného cíle nebo jako prostředek k uspokojení potřeby, který je nepřiměřený (Vágnerová 2014, s. 797).

1.3.2 Šikana

Šikana je specifickou variantou násilného jednání. Bývá plánovaná a často bývá spojena s uspokojením z pocitu nadřazenosti a vítězstvím nad slabším jedincem. Tuto poruchu chování můžeme definovat jako ponižující a násilné jednání, ať už jednotlivce nebo skupiny, především proti slabšímu jedinci. Jedinec, který bývá obětí šikany, není schopen se sám účinně bránit a uniknout ze situace. Slabost a bezmoc oběti v agresorovi jeho jednání umocňuje a posiluje (Vágnerová 2014, s. 798).

Podle Jandourka (2007 in Jařabáč 2018, s. 24) je šikana *„forma fyzického a duševního týrání druhých osob, poskytující uspokojení z demonstrování moci, popř. i různé služby nebo výhody. Vyskytuje se ve školách, kasárnách, věznicích, na pracovišti. Jeho cílem jsou osoby fyzicky nebo sociálně stigmatizované (postižení, slabí, odlišné rasy) nebo v nižším postavení v dané hierarchii (nižší „ročník“, nově příchozí). Ačkoliv se většinou jedná o počiny oficiálně zakázané, mohou je legální autority neoficiálně využít ve svůj prospěch.“*

Agresor bývá většinou fyzicky zdatný, má potřebu se předvádět, je neukázněný a potřebuje dokazovat převahu nad ostatními. Jeho agrese mnohdy propuká již v ranném věku. Většinou se jedná o méně úspěšné žáky, kteří jsou spíše podprůměrní. Tento jedinec nemá pochopení pro citlivost a ohleduplnost k ostatním (Vágnerová 2004, s. 82).

Oběti šikany bývají vždy nějakým způsobem znevýhodněny. Jejich povaha je většinou plachá, tichá, s nízkým sebevědomím a úzkostnými stavy. Bývají fyzicky slabší, obézní nebo jinak vizuálně odlišní a jsou zvyklí se podřizovat. Dalším důvodem k šikaně může být rasová odlišnost, nižší sociální vrstva apod. Tito jedinci špatně navazují kontakty, nejsou sociálně zdatní a nekomunikují ve společnosti. Prospěch v tomto případě nehraje roli a ani prostředí rodiny není nijak zvlášť nápadné. Zjištěna byla pouze větší úzkostnost matek, z čehož vyplývá nedostatečná samostatnost dítěte (Vágnerová 2012, s. 799).

1.3.3 Lhaní

Lhaní lze popisovat jako způsob řešení nepříjemné situace. Důvodem lhaní u mladistvých jedinců bývá velmi často neúspěšnost ve školním prostředí a problémy, které s tím souvisejí. Dítě se snaží obelhat rodiče a má pocit, že je pod neustálou kontrolou, velkým tlakem nebo není rodiči dostatečně doceňováno a milováno. U dětí staršího věku se může hovořit o jakémsi rebelství vůči autoritám. Lhaní se může stát důležitým ukazatelem pro specifické poruchy chování nebo psychické poruchy (Jařabáč 2018, s. 21).

Záměrné lži, které působí dosažení vlastního prospěchu nebo na poškození jiné osoby, spadají do zvláštní kategorie. Tyto lži nejsou považovány za nouzovou obranu a jsou spojovány s negativními projevy, kdy je jedinec necitlivý, egoistický apod. V horších případech se můžeme v těchto případech setkat i s agresivitou. Takové děti chtějí za každou cenu prosadit vlastní cíle. V tomto případě jde o závažnou odchylku osobního vývoje a budoucí prognóza je o to horší (Vágnerová 2004, s. 72).

Lži můžeme rozdělit na smyšlenku, bájivou lež a pravou lež. Pro smyšlenku je charakteristická neschopnost rozlišit vzpomínky od skutečnosti a fantazii od reality. Hovoříme především o období předškolního věku, kdy si dítě neuvědomuje, že jeho tvrzení je lživé a samo mu věří. Pro bájivou lež je charakteristické vymyšlení nepravdivých příběhů. V těchto příbězích má dítě zpravidla atraktivní úlohu. Příběhy mají zajímavý a neobvyklý obsah. Cílem jedince je upoutat na sebe pozornost nebo kompenzovat své nedostatky. Obsah příběhu vystihuje oblast, ve které není jedinec dostatečně uspokojen. Stejně jako u smyšlenky si dítě neuvědomuje, že se jedná o lživé tvrzení. Oproti tomu při pravé lži si je jedinec zcela vědom lživého tvrzení. Při tomto typu lži se většinou jedná o obranný mechanismus s předem daným účelem. Jedinec se buď snaží vyhnout potížím, anebo získat nějakou výhodu (Vágnerová 2004, s. 73).

1.3.4 Krádeže

Dle Vágnerové (2012, s. 795) „lze o krádeži mluvit teprve tehdy, pokud je dítě na takovém stupni vyspělosti, kdy je schopno pochopit pojem vlastnictví a akceptovat normu chování, který vymezuje odlišný vztah k vlastním a cizím věcem.“

Krádeže spadají mezi majetkové formy delikvence. Do první skupiny řadíme běžně závažné krádeže a patří sem krádeže v obchodech, odcizení peněženek, tašek a ostatních věcí bez použití násilí. Do druhé skupiny spadají závažné delikvence a patří sem krádež aut či věcí z aut, krádeže motorek, jízdních kol a v neposlední řadě vloupání se do budov (Moravcová, Podaná, Buriánek 2015, s. 27).

Krádeže lze klasifikovat podle cílů a motivace do tří kategorií. První příčinou je situace, kdy jedinec krade pro sebe. Jedná se o potřebu zmocnit se něčeho, co si není schopen opatřit sociálně přijatelným způsobem. Druhou příčinou je situace, kdy jedinec krade pro druhé. Příčinou bývá potřeba získat u vrstevníků vyšší prestiže. Může se jednat o jedince, který je pro ostatní neatraktivní a tímto způsobem si získává kamarády. Ke krádežím může být jedinec i donucen a krade proto, že se bojí trestu, který mu hrozí, když neuposlechne. Třetí příčinou je situace, kdy jedinec krade, aby demonstroval své kompetence. Jedinci nejde o materiální zisk, ale snaží se dosáhnout mezi vrstevníky přijatelné sociální prestiže a vyrovnat se ostatním (Vágnerová 2012, s. 796-797).

2 Kazuistika

2.1 Osobní anamnéza

Danielovi je 10 let. Z výpisu zdravotní dokumentace je známo, že se chlapec narodil jako první dítě matky ve 40. týdnu těhotenství, císařským řezem s komplikacemi. Jeho porodní váha byla 3 500 g. V kojeneckém věku neprodělal nijak závažné onemocnění a během dětství prodělal běžné nemoci. Jakékoliv informace o zálibách nejsou v dokumentech SVP zaznamenány.

Při kontaktu s Danielem je zjevné, že nedokáže udržet pozornost a naopak nadbytečnou pozornost věnuje nepodstatným podnětům. Při jakýchkoliv činnostech, které jsou po něm vyžadovány, musí být usměrňován a upozorňován. Při složitějším zadání má problémy s jeho pochopením. Je nutná podrobná specifikace zadání a důkladné opakování. Jeho pozornost postupně slábne a bývá unavenější. Je zapotřebí ho motivovat, aby daný úkol dokončil. Mezi vrstevníky bývá Daniel vznětlivý, předvádí se, často vyvolává konflikty, které vedou až k agresi. Nemá téměř žádný respekt k výchovným autoritám a reaguje až na velmi důrazný pokyn, mnohdy nereaguje vůbec. Daniel potřebuje jasně stanovený režim a stálá pravidla. Práce s Danielem by měla být odpovídající práci s dětmi s ADHD. Danielovy požadavky jsou spíše formou oznámení než dotazu nebo prosby. Následky svého chování mnohdy nedomyšlí. Pokyny musí být srozumitelné, jasně dané a musí se zadávat těsně před jejich provedením.

Daniel vnímá jinak mužskou a jinak ženskou autoritu. Při kontaktu s mužem je Daniel ochotnější k pokynům, které jsou po něm vyžadovány. I když na ně reaguje s neochotou, dokáže je mnohdy splnit. Žena musí Danielovi pokyn několikrát opakovat, někdy požadavky ignoruje nebo dělá, že neslyší. Je potřeba být důslednější a klást větší důraz na splnění zadaného požadavku.

Co se týče základních návyků, dá se říct, že jsou podprůměrné. Daniel se neumí chovat ve společnosti lidí, při stolování je hlučný a nedokáže sedět v klidu. S jídlem si hraje, to pak skončí často mimo talíř, příbory bouchá o sebe a při jídle nezavírá pusu. Stejně tak jsou podprůměrné i hygienické návyky. Dloube se v nose nebo si utírá nos

do oblečení, při kašli nemá ruku přes pusku a často má oblečení zašpiněné a neupravené.

Daniel nemá základní návyky slušného chování. Ve společnosti lidí je rušný a neumí se chovat k cizím lidem. Nemá k lidem úctu, často má až nevhodné komentáře. Pracovní povinnosti, které mu jsou přiděleny často zanedbává nebo jim nevěnuje dostatečnou pozornost. Úklid a pořádek během chvíle odbyde, a i přes opakované napomenutí svou práci provádí zbrkle a nechává se snadno vyrušit okolními podněty.

V situacích, kdy je Daniel podroben kritice nebo přistižen při lhaní, uzavře se do sebe a často vůbec nekomunikuje. Má problém přiznat svou chybu i v situacích, kdy je zřejmé, že je skutečnost zjevná a popírá ji. Při nedostatcích ostatních lidí často žaluje dospělým. Při týmové spolupráci se nedokáže podřídit druhým, často na nich hledá chyby a dává jim za vinu neúspěchy. Zejména při pohybových aktivitách nedokáže přijmout prohru, hádá se a hlasitě prosazuje svůj názor.

2.2 Rodinná anamnéza

Daniel se narodil v roce 2011. Má mladšího bratra Filipa, který se narodil v roce 2013. Otec je dlouhodobě nezaměstnaný a matka pracuje jako uklízečka. Po narození Danielova bratra uzavřeli rodiče manželství. V jejich soužití docházelo k častým konfliktům, hádkám a násilí mezi rodiči. Oba rodiče užívali v nadměrné míře alkohol, což přispívalo k jejich agresivnímu chování a častým hádkám v rodině. Rodiče se rozvedli v roce 2017 a soud svěřil obě děti do péče matky. Chlapci však neměli dostačující zázemí a matka byla stále podezírána z alkoholismu a z nedostatečné péče o děti. Důvodem toho bylo, že v roce 2019 bylo soudem rozhodnuto o změně svěření dětí do péče otce. Děti žily ve společné domácnosti s otcem a jeho novou přítelkyní. Z důvodu podezření na domácí násilí byl otec nucen opustit společnou domácnost a o děti se začala starat otcova matka. V roce 2020 byl otec dětí vzat do vazby a obě děti byly svěřeny do péče své babičky.

Finanční situace rodiny je na velmi nízké úrovni. Do SVP přijel Daniel se zničeným oblečením, kterého nebylo mnoho. Muselo mu být poskytnuto i náhradní oblečení, základní hygienické potřeby a školní pomůcky.

2.3 Školní anamnéza

Daniel nastoupil do mateřské školy ve 4 letech. Už zde měl výchovné problémy, byl nevladatelný a agresivní. Povinnou školní docházku zahájil v 7 letech. V současnosti je žákem 4. třídy. Daniel chodí do třídy pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami z důvodu podezření na ADHD. Zprvu školu Daniel zvládal dobře, v druhém pololetí se však jeho výkony začaly rapidně zhoršovat. Odmítal spolupracovat, plnit úkoly, které po něm vyučující požadoval, vztekal se a vyrušoval. V českém jazyce má Daniel velké problémy se čtením i krátkého textu, čte velmi pomalu a při čtení se zadrhává, v opisu a diktátech jsou chyby. Slovní zásoba je chudá a nedokáže se držet daného tématu. Z ostatních předmětů ho baví pouze tělesná výchova. Často zapomíná nosit školní pomůcky, je neklidný, vyrušuje a vyvolává konflikty.

Právě ve čtvrté třídě se jeho poruchy chování začaly rapidně stupňovat. Několikrát byly s Danielem řešeny krádeže věcí, které odcizil svým spolužákům a jeho následné lhaní a odmítání přiznat pravdu. Tyto problémy přerostly až k šikaně, které se dopouštěl na svých spolužácích. Nejprve se jednalo o slovní urážky a posměšky, které později vedly až k hrubým žertům a mnohdy i k strkání a kopání ostatních dětí.

Daniel v dotazníku SVP uvádí, že má problém s učivem, které mu je vysvětlováno jakoukoliv formou. Sám o sobě tvrdí, že neumí moc číst, a že ho čtení nebaví a práce s učebnicí ho nudí. Má problémy se zapamatováním učiva při vyplňování pracovních listů a tvrdí, že kromě čtení má problém i se psaním. Nejlépe si zapamatuje učivo, které je předávané formou hry a pomocí výukových kartiček. Napsal, že ho učení baví, pouze pokud je zábavné.

2.4 Ústavní anamnéza

Daniel je klientem Střediska výchovné péče 8 týdnů. Ve Středisku výchovné péče se chlapec zpočátku do kolektivu začlenil překvapivě rychle. Poznával prostředí, kolektiv svých vrstevníků, vychovatelů, pedagogů a ostatních autorit a seznamoval se s nastoleným režimem. Komunikoval s okolím, respektoval pravidla a spolupracoval. Postupem času se začal více projevovat a poutat na sebe pozornost různými provokacemi. V SVP měl možnost výběru ze spousty činností a her ve volném čase. Oblíbil si především sportovní hry. Byl vnímán jako milý, komunikativní a ochotný.

Díky velké škále aktivit jsme měli možnost pozorovat Danielovo počínání, schopnosti a dovednosti, motivaci a komunikaci s ostatními členy. Velmi si oblíbil fotbal, basketbal, vybíjenou a ostatní míčové hry. U těchto sportů bylo možné pozorovat chlapcovo chování, stejně jako při ostatních aktivitách, které děti trávily na zahradě. Z počátku se choval klidně, ovšem po nějaké době ho daná aktivita přestala bavit. Tak trávil čas touláním se po zahradě, našel si kameny, kterými začal házet nebo klacky, s kterými mával kolem sebe, aniž by přemýšlel nad tím, že může někoho zranit. Ve chvíli, kdy ho vychovatel napomenul, tak přestal. V momentě, kdy ho však začaly ostatní děti provokovat, byla vidět jeho stoupající agrese a rozčilení, že si ho někdo všímá. Kolikrát vzal kámen a bez rozmyslu ho po dítěti hodil. Daniel neumí uznat porážku, a proto ve chvíli, kdy v jakékoliv hře prohrával, byl schopen se dětem mstít, urážet je nebo sám sebe poškozovat, a tak musel být pod neustálou kontrolou.

Daniela bylo možno pozorovat i při ostatních činnostech. V jídelně musel být vždy za každou cenu první. U stolování o sebe mlátil příbory, dělal hluk, houpal se na židli a úmyslně hlasitě mlaskal. Ve chvíli, kdy byl za toto chování poslán za dveře, dostal záchvat vzteku a vyhrožoval, že uteče. S ostatními dětmi měl spíše problematické vztahy. Rád děti provokoval a posmíval se jim.

Daniel se rád vměšoval do komunikací a situací, které se ho netýkaly. On sám přitom takové chování nesnášel. Ostatní děti s ním nerady trávily čas a často si chodily na jeho chování stěžovat. Toužil být vždycky středem pozornosti. Na začátku pobytu měl spíše negativní vztah k domácím pracím. To se však časem zlepšovalo, začal být i ochotný. Jeho chování se zlepšovalo a ostatní děti ho začínaly více tolerovat, stejně jako on toleroval je. Začal si uvědomovat svoje chování a dokázal se za něj i omluvit. Zvládal popsat svoje pocity a mluvit o nich. Naučil se, i když někdy až po napomenutí, že nemusí mít vždy poslední slovo.

3 Metody získávání dat

3.1 Rozhovor

Před začátkem rozhovoru bylo dotazovanému Danielovi vysvětleno, za jakým účelem je rozhovor prováděn. Autorka práce ho informovala, že je studentkou Technické univerzity v Liberci a že získané informace využije pro vypracování své závěrečné práce. Chlapec byl ujištěn, že veškeré informace, které sdělí, nebudou nijak zneužívány a že jeho jméno zůstane v anonymitě. Rozhovor probíhal v průběhu Danielova pobytu v SVP a záznam z rozhovoru je ponechán v hovorové řeči beze změn.

Jak bys popsal své dětství?

„Dobrý, měl jsem hodně úrazů, třeba teď to budou dva roky, co jsem skočil omylem pod auto. Taky jsem musel věčně hlídat bráchu. Máma byla v práci a táta byl buď doma a když nebyl, tak pak přišel, byl unavený, pil pivo a koukal na televizi a chtěl mít klid.“

Jak bys popsal členy své rodiny?

„Dalo by se říct, že mám rád babičku. Jestli se počítá, tak i psa. Docela i bráchu a moc nemusím rodiče a tety. Několikrát se mi stalo, že k nám někdo přišel a ležel mi na posteli a nechtěl odejít a já si musel lehnout na zem nebo čekat než se vzbudí.“

S jakým členem rodiny máš nejlepší vztahy?

„Pes. Néé asi brácha.“

Co děláš, když se s někým z rodiny pohádáš?

„Na chvíli se zkusím uklidnit, ale někdy to nejde. Až se zklidním a až přestanu mluvit, jdu do svého pokoje a pak to řeknu kámošům a takhle.“

Máš nějaké kamarády?

„Jo málo, furt lepší mít jednoho pravého než tisíc falešnejch. Někdo z nich je z mého města a mám i jiného vedle z vesnice, ten se jmenuje Fanda a jiné děti z města

u kterých neznám jména a ve škole nemám ani jednoho, a navíc mě tam šikanují a vaděj mi.“

Co děláš ve svém volném čase?

„Budťo ležím na gauči a hraju hry, nebo jsem venku s kámošema na rampách, anebo dělám blbosti venku, anebo jsem se psem.“

Jaký je tvůj vztah s učiteli ve škole?

„Špatný, nemám je rád. Mám rád jednoho učitele, ten je na informatiku, ten je hodnej. A doufám že přestoupím do školy v jiném městě.“

Jaký máš vztah se spolužáky?

„Špatný, šikanují mě.“

Jak se zachováš, když slyšíš, že ti někdo nadává?

„Řeknu mu ať drží hubu, anebo si to s nima vyřeším. Ale nikomu to neříkám, protože nejsem žalobníček. Žalobníčky nemá nikdo rád.“

Je někdo, kdo ti v životě hodně ublížil?

„Ano, ve škole Kuba, dal mi pěstí do nosu. Ted' si na mě tolik nedovoluje, protože jsem vyšší a mohutnější než on. Ale ted'ka už jsme kámoši.“

Kdybys mohl mít tři přání, jaké by to byly?

„Asi mít hodně peněz, abych mohl koupit nový dům. Aby byly víkendy tři dny, protože to uletí hodně rychle a mít víc psů.“

Co ti přináší radost?

„Radost? Když jsem se psem a když udělám nějakou kravinu venku. S kámošema děláme ding dong ditch, že zvoníme a zdrhneme.“

Je něco, čeho lituješ?

„Občas lituju nějakých rozhodnutí. V jenom rozhodnutí jsem ztratil 200 korun a v jedné

hře jsem přišel o své věci a teda taky, že se zachovám špatně někdy k ostatním doma.“

Proč si myslíš, že jsi ve Středisku výchovné péče?

„Jako kdybych byl drzejší, řeknu proč ne, ale nejsem.“

Z čeho máš strach?

„Z úzkých prostorů. Jo a taky z třídních schůzek nebo že půjdu do děcáku.“

Co děláš, když se ti něco nedaří?

„Bud' se na to vykašlu, nebo si řeknu jo, nějak to zlepším.“

Je něco, co bys chtěl na sobě změnit?

„Psychický stav, když mají lidi narážky, mě to pak štve.“

3.2 Nedokončené věty

Nedokončené věty vypracoval chlapec písemně ve Středisku výchovné péče. Pro lepší přehlednost jsou opraveny pravopisné chyby a věty jsou přepsány do čitelné formy.

Nejvíce mě trápí...*lidi ve škole.*

Doufám, že...*budu úspěšný a budu mít hodně peněz.*

Jsem nejšťastnější, když...*můžu jít s kamarády ven.*

V životě mi nejvíce vadí...*škola, protože jsem tam promarnil hodně času.*

V životě je pro mě nejdůležitější...*přátelství, rodina, pes.*

Mám strach, že...*tohle nevím*

Když jsem sám, tak...*hraju hry na mobilu, dám si něco k jídlu, chodím s kamarády ven.*

Jsem naštvaný, když...*mě někdo naštve a když prohraju.*

V rodině je nejdůležitější...vztahy.

Těším se až...konečně budu zase doma se psem, hrozně se mi po něm stýská.

Nechtěl bych, aby...umřel někdo, koho mám rád.

Nejšťastnější bych byl...kdyby mi pořád někdo neříkal, co musím dělat.

Největší moje přání je...mít víc psů.

Můj vztah s mámou je...dobrý, ale moc za námi nechodí.

Můj vztah s tátou je...dobrý, když nekřičí.

U babičky se mi líbí...moc, protože umí dobře vařit.

U babičky se mi nelíbí...že musím dělat věci do školy a že mi vypíná wifi.

Nejvíce mě rozčílí...když se mi něco nepovede nebo se snažím a nepovede se to.

Někdy brečím, protože...proč ne.

Škola je...hloupost, je dlouhá a špatná, nemám jí vůbec rád.

Nechtěl bych...propadnout.

Mohu se spolehnout na...kamarády.

Nejvíce věřím...bráchovi.

Nejlépe se cítím...když se mám dobře.

4 Navrhovaná doporučení

Z hlediska výchovy je potřeba, aby měli k Danielovi všichni vychovatelé a učitelé totožný přístup. Chlapec nesmí nabýt dojmu, že někteří jsou svolnější a že mu jeho chování projde. Musí být nastavena stejná pravidla od všech. Aby si uvědomoval, kdy jeho chování překračuje určitou hranici, je zapotřebí striktně stanovit pravidla, popřípadě sankce za jejich nedodržení.

V okamžiku, kdy má Daniel vztek nebo se začíná chovat agresivně, je potřeba dávat pozor, aby svůj vztek neprojevoval směrem k ostatním dětem. Nejlepším způsobem bude chlapce jen pozorovat a popřípadě mu dát najevo, že jeho chování není vhodné. Dítě by mělo přesně vědět, co od něho daná autorita vyžaduje a je nezbytné, aby pokyny byly zcela srozumitelné.

Při nevhodném chování se nedoporučuje směrem k chlapci zvyšovat hlas nebo ho před ostatními dětmi hlasitě napomínat. V takových chvílích začíná být vzteklý, agresivní a začíná se bránit útokem proti ostatním. Vhodnějším řešením je si s ním v poklidu popovídat a vysvětlit mu danou situaci. V okamžicích, kdy se zaplete do rozhovorů, které se ho netýkají nebo začne mít poznámky na ostatní děti, je vhodné ho v poklidu upozornit, že by bylo dobré, aby se vzdálil. Později je potřeba si však s chlapcem o jeho chování promluvit, protože by se mohl cítit odstrčený.

Velmi důležité je Daniela chválit ve chvíli, když se mu něco podaří a dát mu pocit náklonosti a podpory při jeho vhodném chování. Chlapec musí mít pocit, že není jen napomínán, ale že jeho vhodné chování bude oceněno. Pokud Daniel uvidí, že jeho chování je společensky přijatelné a bude mít pocit, že okolí není jeho kontakt nepříjemný, nebude mít potřebu být při snaze získat pozornost tolik agresivní.

Dítě je potřeba vést k vhodnému využití volného času a pomoci mu najít radost v činnostech, které ho budou bavit. Důležité je pomoci chlapci najít pozitiva i v činnostech, které se mu nedaří. Daniel špatně snáší prohry, proto je důležité ho pochválit za snahu, i když se mu daná činnost nepovede.

Vzhledem k nefunkčnímu rodinnému prostředí by se měla navrhovaná doporučení týkat i rodiny. Kdyby se dostalo pomoci rodině před několika lety, kdy nastaly první potíže a nežádoucí projevy chlapcova chování, pravděpodobně by tato opatření byla

účinnější. Je zřejmé, že Daniel má blízký vztah se svým bratrem, který je potřeba nadále prohlubovat. Dodržování daných opatření ve škole i v rodině by mohla pomoci zabránit v pokračování chlapcova nežádoucího chování.

Závěr

Téma závěrečné práce týkající se jedince s poruchami chování si autorka vybrala z důvodu, že se jedná o téma, které je v posledních letech čím dál více používaným termínem. Množství dětí, které trpí poruchami chování rapidně přibývá a ve své profesi se s takovými dětmi autorka setkává každý den, a proto má k této problematice velice blízko. Chování těchto dětí je mnohem závažnější než klasická dětská neposlušnost, protože ve většině případů překračuje sociální chování odpovídající jejich věku. Velká většina těchto dětí nežije v uspokojivém rodinném prostředí a nemají zažity správné návyky. Práce s takovými dětmi bývá mnohdy náročná a vyžaduje speciální postupy a především trpělivost.

Cílem závěrečné práce bylo popsat problémové chování jedince s poruchami chování a pokusit se zjistit příčiny jejich vzniku. V závěrečné práci byl popsán jedinec s poruchami chování ve Středisku výchovné péče. Teoretická část práce byla zaměřena především na charakteristiku pojmů souvisejících s poruchami chování. V této části byly popsány konkrétní klasifikace poruch chování, projevy poruch chování a konkrétní případy poruch, které se týkaly popisovaného jedince. V praktické části práce byla zpracována kazuistika tohoto jedince a jako metody pro sběr dat byl zvolen rozhovor a nedokončené věty, díky kterým byly získány potřebné informace. Na základě skutečností, které byly zjištěny, byla navržena opatření, která by mohla vést ke stabilizaci chlapcova chování.

Na základě sběru dat z rozhovoru a nedokončených vět vyplynulo, že Daniel má blízký vztah s babičkou a bratrem, naproti tomu nemá blízko ke svým rodičům. V několika odpovědích zmínil hned jako první psa, kterého má očividně velice rád. Ve školním prostředí se necítí dobře, škola mu přijde zbytečná, nemá rád své spolužáky a dokonce se zmiňuje o šikaně ke své osobě, ačkoliv ze školních záznamů je zřejmé, že se dopouštěl šikany právě on. Za své kamarády považuje chlapce ze svého města s kterými tráví svůj volný čas. Je zřejmé, že vzhledem k nedostatečnému kontaktu s matkou a otcem, k jejich nevhodnému vztahu a ke špatné výchově je Daniel těmito faktory velice ovlivněn.

Literatura

HUTYROVÁ, M. a kol., 2019. *Děti a problémy v chování – Etopedie v praxi*. 1.vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1523-3.

JAŘABÁČ, I., 2018. *Kontrakt (dohoda) jako předpoklad reedukace žáka s poruchou emocí a chování na základní škole*. 1. vyd. Ostrava: Montanex. ISBN 978-80-7225-453-8.

MARTÍNEK, Z., 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2. aktual. a rozš. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5309-6.

MORAVCOVÁ, E., PODANÁ, Z., BURIÁNEK, J., 2015. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-860-3.

NIELSEN SOBOTKOVÁ, V., 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4042-3.

NÝVLTOVÁ, V., 2010. *Psychopatologie pro speciální pedagogy*. 2.uprav. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-85.3.

VÁGNEROVÁ, M., 2004. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-488-8.

VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 5. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN: 978-80-262-0225-7.

VÁGNEROVÁ, M., 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN: 978-80-262-0696-5.

VALENTA, M. a kol., 2014. *Přehled speciální pedagogiky: Rámcové kompendium oboru*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0602-6.